

A budapesti Országos Rabbiképző Intézet (Landesrabbinerschule) – amelyben a megemlíteni kívánt hittankönyvek írói (Halász N. kivételével, ő más okból kötődik az Intézethez) „képeztettek ki” és szerezték rabbi-képesítéseiket – megnyitásától 1926-ig tekintem át azon „ünnepélyeket”, amelyeket itt tartottak, és egy bizonyos lojalitásimázst jeleznek. Ezzel vetem össze Löw Immánuel (1927-1940 között képviselte a neológ zsidóságot a magyar országgyűlés felsőházának tagjaként) néhány homíliáját, amely adalékuul szolgálhat egy (talán) másfajta lojalitásimázs körvonalazásához.

Pál József

Carlo Michelstaedter az Osztrák-Magyar Monarchia olasz zsidó irodalmában

A trieszti kereskedőváros szellemi hatása alatt álló német-olasz-szláv Goriziában (Görz) 16. századtól kezdődően kimutatható a zsidó közösség jelenléte. A 17. század végén épített szentély, majd az 1756-tól működő zsinagóga mellett aktív szellemi élet alakult ki. A Biblia-kutatás jelentős, általános érvényű eredményeket hozott a nyelvészet, a szövegmagyarázat, és -kommentár területén (goriziai rabbi, Graziadio Isaia Ascoli). Ebből a szellemi körből származik a költő-filozófus Michelstaedter, aki filozófusi tevékenysége mellett fontos, a kor problematikájára rendkívül érzékenyen reagáló költői életművet hagyott maga után. Külön érdekes eredményre vezethet Schopenhauerrel való viszonyának kutatása. A tanulmány a versekből igyekszik kibontani a Michelstaedter tudatának másként el nem mondható eszméit, amelyek végül az öngyilkosságoz vezették.

Sándor Klára

Körökön kívül: Vámbéry Ármin magyarságtudatának interpretációi

Vámbéry Ármin identitásainak – ha tetszik, lojalitásainak – összetettsége közismert: a zsidó származású, nehéz sorsú fiú katolikus és evangélikus iskolák elvégzése után reformátusnak tért be, török főember bizalmasává, majd életét kockáztatva ál-dervissé vált, hogy a magyarság származását kutathassa. Vámbéry magyarságtudatáról, keleti kutatásairól szintén sokat írtak, így előadásomban mindezeket – identitásait és a magyarságkutatás iránti elkötelezettségét – csak háttérként foglalom össze. Előadásom fókuszában az a kérdés áll, hogyan értelmezi ma a szakma ezt az összetettséget, s hogyan (nem) jelenik meg Vámbéry személye a közbeszédben, illetve a magyarság eredetét kiemelt fontosságúnak tartó szubkultúrákban.

Tamási Balázs

Magyarországi héber könyvgyűjtemények létrejötte és szerepe a magyar zsidóság körében a 19-20. században

A jelentős magyarországi héber kézirat- és könyvgyűjtemények létrejötte szorosan összefügg a modern magyar zsidó tudományosság és a neológia 19. századi létrejöttével és megerősödésével. A gyűjtemények elsősorban a zsidóság társadalmi integrációja során, az emancipáció jegyében létrejövő állami alapítású és hitközségi fenntartású intézmények részeként alakulnak meg, ugyanakkor ezzel összefüggésben vannak példák magángyűjteményekre is. A vizsgálni kívánt korszakot kezdettől fogva a két legjelentősebb és Kaufmann Dávid (1852-1899) nevével

elválaszthatatlan világhírű gyűjtemény, az Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára és az úgynevezett Kaufmann-gyűjtemény határozza meg. Ezek létrejöttében, gyarapodásában, intézményesülésében, odaadományozásában a közösségi és egyéni identitás, vagy lojalitás, esetleg a patriotizmus mintái is közrejátszottak, amelyek vizsgálata a konferencia-előadás egyik résztémáját képezi. A kezdeti rövid aranykor az Osztrák-Magyar Monarchia kedvező gazdasági, társadalmi, földrajzi adottságainak köszönhető. A gyűjtemények első világháborút követő történetére már inkább az átmenetiség, illetve a megtorpanás jellemző, a vészkorszakot követő utóéletük és szerepváltozásaik pedig – amelyekre az előadás szintén részletesen kitér - összefügg a magyarországi zsidóság történelmének súlyos és drámai változásaival, a vallási identitás és társadalmi átrétegződés folyamataival. Az előadás végül olyan kérdésekre is keresi a választ, hogy a magyarországi héber könyvgyűjtemények formálták-e a Soá utáni hazai zsidóság életét, identitását, továbbá, hogy milyen szerepet töltenek/tölthetnek be a jelen és jövő közösségei számára.

Toronyi Zsuzsanna

A Magyar Zsidó Múzeum kurátori koncepcióváltozásainak tükrében

A felvilágosodás utáni, szekuláris értékrenden alapuló európai társadalmakban az iparosodás eredményeit, a ráció és a humanista elvek alapján szerveződő új, nemzetállami közösségeket a világkiállítások és az ezekben az években alapított „nemzeti” múzeumok reprezentálják. A régi, vallásos kultusz közösséget formáló és megtartó ereje helyett ezek az intézmények váltak a modern, szekuláris társadalmak új szentélyeivé. A vallásos/szekuláris felosztás alapján tehát a múzeumok és a vallási intézmények egymással ellentétes kategóriákat jelentenek, s ez az ellentét teszi különösen érdekessé az ekkoriban alapított zsidó múzeumok történetét. A zsidó vallás és a zsidó múzeumok elsődleges kapcsolata a vallási szertartási tárgyak bemutatására szolgált, melyeket gazdag zsidó nagypolgárok elsődlegesen esztétikai minőségük, művészeti értékeik alapján gyűjtöttek. Az első zsidó múzeumok alapítását a 19-20. század fordulóján az emancipációval elveszni látszó hagyományos közösségi életforma dokumentálása és megőrzése céljából alapították. A zsidó múzeumok elsődleges célja és feladata a judaizmus bemutatása és interpretálása volt. Egyúttal igazodtak a modern társadalmi keretekhez, tárgyak és dokumentumok múzeumi interpretációi révén megnyilvánították az állam és a többségi nemzet iránti lojalitást.

Uhrman Iván

„Zsidó történészek – magyar koratörténetről”

A történettudomány elvileg a "sine ira et studio" tacitusi eszménye alapján kéne, hogy működjék, de a gyakorlatban ennek köztudomásúlag maga Tacitus sem tudott megfelelni. A mindenkori történettudós is ember, rabja a maga szubjektivitásának, s ennek részeként az aktuális politikai hatalom iránti lojalitásnak vagy éppen illojalitásnak. Ebből a szempontból szeretném bemutatni azokat a zsidó-magyar történészeket a kiegyezéstől a második világháború időszakáig, akik a magyar történelem legkorábbi szakaszaival (a fejedelmek korától a 13. századig) foglalkoztak. (Kohn Sámuel, Büchler SÁndor, Venetiáner Lajos, Mandel Miklós, Marton Ernő, Csetényi Imre.) Az időhatárok kiválasztását indokolja, hogy ezek a korok - különösen a fejedelmeké - mindig is a nacionalista érdeklődés középpontjában álltak, érthető okokból.